Flickorna på hvb – vård, uppfostran eller någonting helt annat?

Vad innebär en vistelse på ett hvb-hem för en ung flicka som är där under flera år av sin tonårsperiod? Att lyssna till Alice, Johanna och Maria, idag unga kvinnor, är skrämmande.

Text: Anna Fredriksson | Bild: Privat | Prenumerera | Artikel i SocialPolitik nr 1 2017

Utåt sett är de tre rätt vanliga unga kvinnor. Maria lyser det extra om, hon väntar barn. Alice har en frisyr som kanske får någon i medelåldern att titta en gång extra. Johanna är lite rastlös, att träffas så här väcker obehagliga minnen. Under flera av sina tonår har de alla tre bott på samma hem för vård eller boende, hvb, eller hem för psykosocialt störda flickor. Vi kan kalla det Blåkulla.
De har inte varit där samtidigt, de har träffats senare genom gemensamma vänner eller i den facebook-grupp som bildats. De söker stöd och bekräftelse i varandras erfarenheter. Det är skönt att veta att de inte är ensamma om sina upplevelser.
– Jag skrev dagbok, dokumenterade allt som kändes konstigt då. Det som händer blir snabbt vardag annars. Det har hjälpt mig att bearbeta, säger Alice.

Det är mycket de varit med om under de två till fem år de bott på institution. Subtilt vardagsförtryck och en del väldigt otäcka saker. Sådant som inga unga flickor ska behöva vara med om. Som att en jämnårig flicka och vän tar livet av sig.
– Lotten hade jättemycket ångest, personalen varnade oss när hon kom. ”Ni får försöka stå ut” sa de. De hittade henne död i ett vattendrag. Jag sjöng på hennes begravning. ”Självmordsförsöken kommer att ebba ut sa personalen”. ”Ni får hålla ut”. Jag blev smittad av självskadebeteende, jag hade

inte det när jag kom dit.
– Lisa tog också livet av sig. Hon kom i bråk med personalen och de lät henne bara gå. Sa: ”Hej då, ha det så bra”. Ingen frågade oss som varit där om hur det gått till, vad som hade hänt. Vi visste ju. Men ingen lyssnade på oss.
Fast det är länge sedan de lämnade Blåkulla, drygt tio år för Maria och Johanna och drygt fem år för Alice, är såren inte läkta. Det räcker att skrapa lite på ytan så brister det. Det har ordnat sig för dem på det vardagliga planet med jobb, studier, bostad, partner. Men de är fortfarande arga och ledsna över sådant som hände.

Maria vill berätta om diagnosen hon fick helt felaktigt på Blåkulla när hon var 15. Lindrig utvecklingsstörning.
– Då var jag tungt medicinerad och det står tydligt i mina journaler att mitt mående tydligt blev sämre av det, med självskadebeteende och kraftig ångest.
Det tog åtta år innan Maria fick en annan läkare att titta på diagnosen. Han gjorde bedömningen att den var felaktig. Fastän hon läst upp betygen och idag är utbildad undersköterska och väntar sitt tredje barn kan hon vissa dagar tänka att folk kanske tycker att hon är lite trög, att något syns på henne.
– Jag var rädd att de skulle ta mitt första barn ifrån mig, säger hon och börjar gråta.
Det är viktigt för Maria att andra förstår vad diagnosen haft för påverkan på hennes liv.
– Alla vänner jag gått miste om, betyg som jag fick ta som vuxen för att ha en chans att få ett värdigt arbete, bristande självförtroende. Att min egen familj trodde att diagnosen stämde.

Hon har varit tillsammans med sin man i elva år, han har varit ett stort stöd.
– Det har funkat för mig även om jag har svårt med nya kontakter. Men det är viktigt att det inte får fortsätta, det som hände mig. Läkaren skickade brev till Blåkulla om att jag ville ha en ursäkt men det ignorerade de totalt.

Alice diagnoser har läkare tagit bort sedan hon kom ut från Blåkulla. Johanna fick också felaktiga diagnoser.
– Jag fick adhd-medicin så jag blev helt manisk. Senare har jag fått diagnosen bipolär sjukdom och komplext posttraumatiskt syndrom. Jag har förträngt så mycket under lång tid. Jag är lesbisk, det sa de att det skulle växa bort, sex och mens existerade inte.
Nu efteråt anser de att diagnoserna fyllde flera syften. De legitimerade att de skulle vara kvar på Blåkulla. Och att de fick så mycket starka, beroendeframkallande mediciner. Alla tre fick antipsykotiska läkemedel.
– När du är övermedicinerad är du lättare att ha med att göra, du sover 18 timmar om dygnet. Vi åt så mycket antidepressiva, vi kunde inte ta emot mer serotonin, ändå skulle vi på ljusterapi. Ljusterapi är så vidrigt! säger Johanna med eftertryck.

Både Johanna och Alice har begärt ut sina journaler.
– Det är hemskt att läsa. Värst är det de skrivit om min mamma. Hon har trott på det de sagt, att det är bäst att hon håller sig ifrån mig, och så står det att hon inte tagit sitt föräldraansvar. Det var min mammas fel att jag tog överdoser efter att jag hade varit hos henne enligt journalen. Men det var för att jag inte ville vara på Blåkulla. Jag förstod att jag aldrig skulle ta mig därifrån. Så fort jag kritiserade något sa de att jag gick tillbaka till mina gamla destruktiva vanor. Socialtjänsten trodde på allt de sa, aldrig på mig.
Föräldrar som hållits utanför och om de lägger sig i beskriver personalen dem som motsträviga och olämpliga. Skam och skuld. Bestraffning.
Det Johanna, Maria och Alice berättar om känns mera som uppfostringsanstalt än vård. Många maktkamper utspelades i vardagen. Alice fick problem på grund av sin klädstil.
– Enkelt uttryckt kan vi säga att jag var punkare med mycket lack och läder. Att jag hade antirasistiska märken var inte bra för mig, sa personalen. Vi skulle inte sticka ut. Inte skrämmas. Det kunde bli farligt för mig.

Alice hade nitar, dödskallemönster, kort kjol, strumpbyxor med hål i och var kraftigt sminkad. I sms till henne skrev personalen att hon såg ”jävligt kinky ut”.
– De kunde säga: ”Du kan bli våldtagen, du måste ta ansvar för hur du ser ut, din klädsel påverkar hur du blir bemött”. Men jag har alltid varit åt det feministiska hållet, jag kan inte ta ansvar för andras bemötande. Då sa de att jag föll in i gamla mönster av att vara obstinat och utagerande.
När chefen, som Alice tyckte att hon hade ett bra förhållande till, sa att hon såg ut som en judefånge när hon hade rakat håret på sidorna blev Alice mycket sårad. Hon köpte kläder på loppis och gömde i sitt rum.
– När jag inte fick ha dem till skolan la jag dem i ryggsäcken och bytte om på skoltoaletten. Det fick de nys om och sedan kunde kläderna bara vara borta från mitt rum. Det var så oerhört kränkande. Jag brydde mig inte om kläderna på det sättet men jag ville inte bli en marionettdocka, inte få min personlighet utraderad och uppfostras igen.
Alice uttrycker det som att hon blev manipulerad, tvingad till olika beteenden fast hon var placerad frivilligt.
– Det var hela tiden hot om ifall jag inte skötte mig eller om jag försökte rymma skulle jag få tvångsvård.
Alice fick inte åka hem när hon ville, inte titta på de filmer hon ville, inte läsa sina böcker och inte ha hand om sina pengar.
– De tog telefonen, jag fick inte ha med den till skolan. Det om något var stigmatiserande. Jag visste aldrig vilka repressalier jag kunde få. Skulle jag inte få åka hem till helgen? Om vi rökte eller inte ställde upp skorna i skohyllan, då kunde de göra avdrag från mina pengar. Mycket av min frihet togs ifrån mig.

Ingen av kvinnorna vill ha sina riktiga namn i tidningen eller att det ska stå vilken institution det här handlar om. Det är svårt att tolka det på något annat sätt än att de fortfarande känner av det maktförhållande de upplevde under sina placeringar. Samtidigt har de ett starkt behov av att berätta.

Vill att andra ska förstå hur det är att vara ett maktlöst barn när ingen lyssnar.
Undersökningar från Socialstyrelsen har i många år visat att barn och unga som vistas på institutioner äter stora mängder starka mediciner. Att utslussningen är dålig finns det också ett antal rapporter om. Flickor med självskadebeteende betraktas som svåra att ha att göra med och att det förekommer självmordsförsök är ingenting som får IVO att rycka ut. Kanske borde det ändå vara anmärkningsvärt när självmordsförsök inte leder till ett besök inom sjukvården. Men det finns inte ens någon skyldighet för verksamheten att rapportera självmord. Den bedömningen gör de själva.

Att se hur andra blir behandlade är nästan värre än att bli illa behandlad själv enligt kvinnorna. Vanmakten att inte kunna ingripa.
– Du mår dåligt av att se dina vänner bli förnedrade och tvångsmatade. En flicka hade lågt BMI. Hon åt och kräktes och var tvungen att äta igen och kräktes och så höll det på. En annan gång blev en flicka som skadat sig själv sydd på plats i matrummet inför alla.
En händelse som också väcker ont blod är när en flicka rymde och blev gruppvåldtagen under rymningen.
– En i personalen vittnade mot henne i domstolen. Hen sa att hon inte hade samma verklighetsuppfattning som andra eftersom hon har aspergers. Målet blev nedlagt. Ingen pratade med oss om att det är fel med våldtäkt. Men det talades högt om att hon säkert ville och att hon i efterhand kom på att hon inte ville och hade gjort en höna av en fjäder. Men jag minns så väl hur det stakade sig i halsen när hon försökte berätta för mig och hur skakad och rädd hon var.

När vi ses har en förälder tagit kontakt i facebookgruppen. Hon har sin dotter placerad nu och oroar sig eftersom hon nekas kontakt med flickan som gjort flera självmordsförsök. Flickan får inte överhuvudtaget ha kontakt med världen utanför. Telefonsamtal avlyssnas och avbryts när personalen

bestämmer så. En del av det här kommer institutionen senare att dömas för i domstol, tack vare mammans advokater, men det vet ingen när vi ses. Det som händer på Blåkulla kommer att uppmärksammas i en lite större värld. Kvinnorna vill gärna ge stöd både till mamman och den unga tjejen.
– Hon måste tro på att hon kan komma därifrån och att livet kan bli bättre.

Och hur gick det när de själva till slut skulle lämna Blåkulla?
Johanna:
– Jag blev utslängd på ett brutalt sätt, jag var dum mot en tjej som var dum. Jag hämnades och njöt av det. Då gav de mig diagnosen psykopati på stående fot och sa att jag skulle hem direkt. Till mamma som har ett beroende, som var anledningen till att jag kom till hvb från början. Men nu straffade jag ut mig. Det var därför jag ville få ut mina journaler. Det är ändå allvarligt att sätta en sådan diagnos sådär.
Alice säger att hon kom ut till ingenting.
– Sumpad skolgång, inget nätverk, inga relationer. Jag visste inte vart jag skulle ta vägen. Jag fick inte flytta till mamma, inte ens vara skriven där eftersom hon ansågs olämplig. Fast min mamma hade fosterbarn.
Jag blev släppt till ett vandrarhem som soc hade ordnat, med en påse stesolid. Socialtjänsten i min hemstad ville inte ta emot mig, mamma hade flyttat från kommunen men den nya ville inte ta över mitt ärende eftersom jag inte varit skriven där. Sedan fick jag kontakt med ett personligt ombud. Jag fick boendestöd och ett åtgärdsprogram. Då var jag 19 år och lyckades komma in på folkhögskola. Jag läste upp mina betyg och tar snart en kandidat i beteendevetenskap.

Hade den här vistelsen något bra med sig för er?
Johanna:
– Ja en sak. Jag växte upp i en dysfunktionell familj med en pappa som var narkoman och en mamma som var alkoholist. När jag började må dåligt psykiskt slutade jag skolan på

högstadiet, jag orkade helt enkelt inte. På hvb-hemmet blev jag pushad att gå till skolan och fick ett schema som funkade för mig. Det gjorde att jag kunde komma in på gymnasiet. Utöver det blev jag inte bättre av att bo på där. Jag skar mig visserligen inte lika mycket men det hade mer med skuld och skam att göra. Istället för att skada mig själv fysiskt stängde jag helt enkelt av när ångesten kom, jag blev dissociativ. En fosterfamilj hade varit bra för mig, samtidigt som mina föräldrar kunde fått hjälp med enskilda samtal och att vi som familj kunde haft samtal för att hitta strategier.

Alice:
– Jag upplever inte att vistelsen hade något bra med sig. Om jag hade hamnat på ett annat hem med mer professionalitet och med kunskap om hur personer med trauma fungerar skulle det kunnat vara positivt. Det gjorde ont att bli ignorerad efter en självdestruktiv handling som var en reaktion på pressade situationer som jag inte kunde hantera. Att skada mig själv var mitt enda sätt att ta kontroll. Det var oacceptabelt enligt personalen och jag blev straffad genom att inte få åka hem. Det enda jag fick ut av min vistelse är de livslånga vänskaper jag fått med mina medsyskon på hemmet och att jag kan använda mig av erfarenheterna i mitt arbete och i mina studier.

Maria:
– När jag kom hem igen visste jag att jag inte ville leva mitt liv som ett offer, att riskera att hamna på ett sådant ställe igen fanns inte med på världskartan! De få vänskapsrelationer jag skapade är också en positiv erfarenhet, dessa vänner skulle jag aldrig ha mött någon annanstans och jag skulle inte byta ut dem för något i världen.

Anna Fredriksson

Läs IVO:s kommentar: ”En förskräcklig upplevelse”